

آیا دانشگاه‌های ما ظرفیت تدریس منشور حقوق شهروندی را دارند؟

آزمایشگاه جامعه

عکس: سنا کارگانی

فاطمه صفری | دانشگاه را آزمایشگاه جامعه می‌خوانند و می‌دانند. عموماً هر طرحی ابتدا با دانشگاهیان مطرح می‌شود، از آنها نظر خواسته می‌شود یا در دانشگاه‌ها انجام می‌شود. از مطالعات در پژوهش‌های علوم انسانی تا اختراعات و ابتکارات، دانشوران در قدم نخست هستند و آنها می‌توانند بگویند آن طرح‌ها و ایده‌ها در جامعه عملیاتی هستند یا نه. مدتی پیش یکی از مدیران دولتی خبر داد که منشور حقوق شهروندی دولت، به‌عنوان یک ماده درسی به دانشگاه‌ها می‌رود، تا دانشجویان نه تنها به تحصیل آن بپردازند، بلکه آن را در خود و خانواده خود نهادینه کنند. گویا قرار است این منشور به‌عنوان یکی از واحدهای اجباری - اختیاری دروس دانشگاهی قرار بگیرد. تدریس منشور حقوق شهروندی در دانشگاه‌ها کمی جدی‌تر از دیگر واحدهای درسی به نظر می‌رسد و تا جایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که هفته

گذشته معاون حقوقی رئیس‌جمهوری الهام امین‌زاده، در گفت‌وگو با ایسنا بیان کرد: «در حال پیگیری حقوق شهروندی در سطح آموزش و اطلاع‌رسانی هستیم و فکر می‌کنیم که این امر را باید با سرعت پیگیری کنیم، زیرا برای ما مهم است جوانان که عموماً در مقطع کارشناسی میانگین سن ۱۸ تا ۲۴ سال دارند، مسئولیت‌های شهروندی، تکلیف‌های حقوقی و حقوق خود را خوب بشناسند و در این رابطه آموزش ببینند.» امین‌زاده در زمینه چگونگی آرایه این درس توضیح داد: «قرار بر آن است تا در کنار درس مهارت‌های زندگی یک درس دو واحدی با نام مهارت زندگی و رفتار شهروندی برای همه رشته‌ها در مقطع کارشناسی به‌صورت یک درس عمومی آرایه دهیم.» اما این ابتدای درخواست‌های آموزش‌های ابتدایی در این شهروندی نیست، چراکه در همان ابتدا فاطمه سعیدی، نماینده مردم تهران در مجلس

شورای اسلامی پیشنهادی مبنی بر تدریس حقوق شهروندی در مدارس را داده بود. جالب است بدانیم که این موضوع به اندازه‌ای حایز اهمیت بوده که در همان ابتدای آرایه منشور حقوق شهروندی آیت‌الله سیدمحمد سجادی از قفهای حوزه علمیه قم در این زمینه گفت: «با توجه به اهمیت موضوع و تأکید بر کرامت انسان، باید این منشور در مدارس و دانشگاه‌ها تبيين و از طریق رسانه‌ها به یک فرهنگ عمومی تبدیل شود.» این امر نشان‌دهنده اهمیت ویژه این موضوع است که از ابتدا تاکنون مورد بحث بوده است. اما سوالی که در این مقوله می‌گردد آن است که آیا دانشگاه‌های ما ظرفیت تدریس چنین درسی را دارند؟ یا آن که اساتید ما تا چه میزان بر منشور حقوق شهروندی اشراف دارند و خود نیازمند آموزش‌های ابتدایی در این زمینه نیستند؟

منشوری که به‌طور ویژه‌ای به برابری و عدالت

توجه دارد و در نظریات اجتماعی، سیاسی و حقوقی جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است. این امر تنها زمانی محقق می‌شود که همه افراد یک جامعه از کلیه حقوق مدنی و سیاسی برخوردار باشند، همچنین به فرصت‌های مورد نظر زندگی از حیث اقتصادی و اجتماعی دسترسی الزامات این منشور؛ مشارکت اعضای جامعه در حوزه‌های مختلف است و در برابر حقوقی که دارند مسئولیت‌هایی را برعهده می‌گیرند تا از این حیث بتوانیم در راستای بهبود شرایط جامعه گام موثری برداریم. هدف از اجرای منشور حقوق شهروندی نظم و عدالت است.

حالا با توجه به موقلاتی که گفته شد آیا دانشگاه‌های ما ظرفیت تدریس چنین درسی را دارند و خود نیازمند آموزش‌های ابتدایی در این زمینه نیستند؟

منشوری که به‌طور ویژه‌ای به برابری و عدالت

پیشینه

نگاهی به تأکید تدریس منشور حقوق شهروندی

اگرچه از زمان ابلاغ منشور حقوق شهروندی در کشور ما چیزی نگذشته اما بازتاب‌های بسیاری را برای آموزش آن در پی داشته است. نسخه اولیه این سند در آذر ۱۳۹۲ تهیه و تدوین شد و در آذر ۱۳۹۵ منشور حقوق شهروندی ایران به امضای رئیس‌جمهوری وقت، حسن روحانی رسید. رونمایی از این منشور موجب شد تا بسیاری از افراد به فکر آموزش آن در مدارس، دانشگاه‌ها و ادارات باشند. فاطمه سعیدی نماینده مردم تهران در مجلس شورای اسلامی طی نامه‌ای از رئیس‌جمهوری درخواست کرد «بخش‌هایی از قانون اساسی و منشور حقوق شهروندی در قالب محتوای کتب درسی به دانش‌آموزان تدریس شود.» اما موضوع به همین جا ختم نشد و در پی این نامه محمد دوابی، سرپرست معاونت هماهنگی، پیگیری‌های ویژه و خدمات مدیریت دفتر رئیس‌جمهوری طی نامه‌ای به فخرالدین دانش‌آشتیانی خواستار بررسی

هستند. و اقدام وزارت آموزش و پرورش در خصوص آموزش بخش‌هایی از قانون اساسی و منشور حقوق شهروندی به دانش‌آموزان شد. در این میان علمای قم هم بیکار نماندند و بر اهمیت تدریس منشور حقوق شهروندی تأکید کردند. آیت‌الله سیدمحمد سجادی در این زمینه گفته بود: منشور حقوق شهروندی باید به‌عنوان یک فرهنگ غنی اسلامی، دینی و مذهبی در همه محیط‌های فرهنگی جامعه تبیین شود و ضمانت اجرایی قوی پیدا کند. انسان‌ها باید با رعایت قوانین و مقررات، از برخی حرکات‌ها، انحرافات و تغییر سبک زندگی و... در جامعه جلوگیری کنند و اگر این منشور، عملیاتی شود، بسیار برای جامعه ما، ایده‌آل است. اکنون الهام امین‌زاده بر این موضوع تأکید کرده و به گفته او قرار است از مهرماه به‌صورت آحاد درس اجباری - اختیاری در دانشگاه‌ها تدریس شود که هم‌اکنون در حال پیگیری این موضوع هستند.

نگاه کارشناسی

آموزش حقوق شهروندی می‌تواند موثر واقع شود

ادامه داد: «باید توجه داشت که اساتید ما از قابلیت‌های بالایی برخوردارند، چراکه با نگاهی در دانشگاه‌ها اساتید نامداری را شاهدیم که تجربه تدریس حقوق بشر، حقوق بین‌الملل و حقوق آیین‌دادرسی و آیین کیفری که مرتبط با چنین موضوعی است را دارند و در حوزه‌های نامبرده نیز فعالیت کرده‌اند. همچنین باید توجه داشت که دو واحد درسی نیازی به تخصص زیادی ندارد و تنها کافی است اساتید دانشگاه ارتباط بین اسناد بین‌الملل و حقوق داخلی را بدانند تا بتوانند تدریس کنند.»

تدین ضمن یادآوری این که اگر چنین واحدی در همه گروه‌های درسی قرار بگیرد، ما به دقت نظر بیشتری نیاز داریم، ادامه داد: «در قرار بگیرد، نیازمند تألیف و ویرایش بسیاری از نویسندگان نیازمندیم تا اثری قابل فهم و درک را برای کسانی که سواد حقوقی ندارند، جمع‌آوری کنند تا بتوانند از این مباحث استفاده کنند که نیاز به زمان بیشتری دارد.»

این وکیل پایه یک دادگستری با اشاره به این که اگر چنین واحد درسی جزء واحدهای درسی دانشجویان حقوق و فقه قرار گیرد می‌تواند مفید و کارآمد باشد، در این زمینه توضیح داد: «در صورتی که حقوق شهروندی در قالب درسی دو واحد به دانشجویان آرایه بشود، مفید و کارآمد خواهد بود، زیرا این موضوع در ارتباط با حقوق بین‌الملل، حقوق بشر، اسناد بین‌المللی و حقوق داخلی است که می‌تواند در رشته‌های فقه و حقوق به‌صورت واحد درسی مستقلی باشد، چون موجب بالارفتن آگاهی دانشجویان در این زمینه می‌شود.»

تدین با ابراز امیدواری در این زمینه بیان کرد: «وجود دو واحد درسی تحت این عنوان می‌تواند دانشجویان را با حقوق شهروندی و ارتباط آن با سایر رشته‌ها آشنا کند که این آگاهی می‌تواند منجر به بهبود شرایط در جامعه کنونی شود.»

این استاد دانشگاه با اشاره به این که اساتید ما دارای قابلیت‌های بالایی در زمینه تدریس موضوعات مشابه حقوق شهروندی هستند،

عباس تدین، حقوقدان و استاد دانشگاه

الهام امین‌زاده، چندین پیش‌خبر تدریس دو واحد درسی تحت عنوان حقوق شهروندی را داد که این موضوع موافقان و مخالفان بسیاری را نیز در پی داشت. عباس تدین، حقوقدان و استاد دانشگاه در این زمینه معتقد است: «عنوان حقوق شهروندی می‌تواند

زیرمجموعه درس‌های حقوق آیین‌دادرسی باشد، زیرا رشته‌های مجزا تحت عنوان حقوق شهروندی صحیح نیست، همچنین با نگاهی به گذشته‌ها تجربه راه‌اندازی برخی از رشته‌های زیرمجموعه علوم قضایی و خدمات اداری را داریم. به همین جهت ما در علوم قضایی و خدمات اداری رشته‌هایی را داریم که تابعی از رشته مستقل نیستند و زیرمجموعه رشته‌های حقوق بین‌الملل و... هستند.»

این وکیل پایه یک دادگستری با اشاره به این که اگر چنین واحد درسی جزء واحدهای درسی دانشجویان حقوق و فقه قرار گیرد می‌تواند مفید و کارآمد باشد، در این زمینه توضیح داد: «در صورتی که حقوق شهروندی در قالب درسی دو واحد به دانشجویان آرایه بشود، مفید و کارآمد خواهد بود، زیرا این موضوع در ارتباط با حقوق بین‌الملل، حقوق بشر، اسناد بین‌المللی و حقوق داخلی است که می‌تواند در رشته‌های فقه و حقوق به‌صورت واحد درسی مستقلی باشد، چون موجب بالارفتن آگاهی دانشجویان در این زمینه می‌شود.»

تدین با ابراز امیدواری در این زمینه بیان کرد: «وجود دو واحد درسی تحت این عنوان می‌تواند دانشجویان را با حقوق شهروندی و ارتباط آن با سایر رشته‌ها آشنا کند که این آگاهی می‌تواند منجر به بهبود شرایط در جامعه کنونی شود.»

این استاد دانشگاه با اشاره به این که اساتید ما دارای قابلیت‌های بالایی در زمینه تدریس موضوعات مشابه حقوق شهروندی هستند،

منابع دیگر

روزنامه «شهرود» برای دستیابی راحت‌تر و سریع‌تر مخاطبان و علاقه‌مندان به مطالعه در رابطه با این دانشگاه‌ها ظرفیت تدریس حقوق شهروندی را دارند؟ اقدام به تهیه منابع دیگر در رابطه با این موضوع کرده است. به همین جهت اگر به این موضوع علاقه‌مند و مایل هستید مطالب بیشتری در این زمینه بخوانید، می‌توانید به آدرس‌هایی که در زیر آمده است، مراجعه کنید.

<http://www.irna.ir/fa/News/82354773/>

ایرنا

<http://sedayemoallem.ir/%D%8AF%DB8%C%D%8AF%DA%AF%D%8A%7D87%9/Item/-7670-%D%85%9D%86%9D%8B%4D%88%9D%8B-1>

پایگاه خبری تحلیلی معلمان ایرانی

<http://www.icana.ir/Fa/News/318772>

خبرگزاری خانه‌ملت

<http://www.isna.ir/news/95100301120>

خبرگزاری ایسنا

<http://www.diyarebaran.ir/97674>

سایت خبری تحلیلی دریاباران

نظر مخالف

منشور حقوق شهروندی متعلق به آحاد ملت است

واقع شود اما اگر بخواهد به‌عنوان واحد درسی برای تمامی رشته‌های درسی مورد استفاده قرار بگیرد در نهایت مفید نیست، بلکه می‌تواند متضرر باشد. این نماینده مجلس با اشاره به این که منشور حقوق شهروندی باید در اختیار همگان قرار بگیرد تا عمومیت خود را نشان دهد، ادامه داد: «باید توجه داشت که منشور حقوق شهروندی عمومیست دارد، به همین جهت باید مورد استفاده آحاد ملت قرار بگیرد و با توجه به همه‌گیر شدن فضای مجازی باید در فضاهای عمومی چون مطبوعات و فضای مجازی انتشار پیدا کند تا به این وسیله در دسترس همگان قرار بگیرد»

زاهدی در خاتمه با اشاره به این که اگر چنین واحدی به دروس‌ها و مباحث تخصصی ورود پیدا کند، می‌تواند مفید واقع شود، نه در همه رشته‌ها بیان کرد: «اگر منشور حقوق شهروندی به‌صورت تخصصی، حرفه‌ای میانی حقوقی و تخصصی در برخی از رشته‌ها قرار داده شده، تعریف شود، بسیار می‌تواند راهگشا باشد، اما این که بخواهد به‌عنوان درسی برای دانشجویان قرار بگیرد، الزام‌آور نیست.»

زاهدی، رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات

در دانشگاه‌ها از لازم‌های جامعه می‌دانند، اما در این میان مخالفانی نیز وجود دارند. محمد مهدی زاهدی، رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات در این زمینه معتقد است: «منشور حقوق شهروندی موضوعی نیست که بخواهد به‌عنوان درس در دانشگاه‌ها ما تدریس شود، زیرا به این شیوه تنها قشر دانشجویان این موضوع آگاهی پیدا می‌کنند.» رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات با اشاره به این که منشور حقوق شهروندی در برخی از رشته‌های درسی جای ورود دارد، در این زمینه ادامه داد: «البته لازم به ذکر است منشور حقوق شهروندی می‌تواند در برخی از رشته‌هایی چون جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی و بحث‌های پیرامون این موضوع به‌عنوان سرفصل دروس قرار بگیرد و مفید و مثمر ثمر

نظر موافق

آموزش حقوق شهروندی لازمه جامعه

محمود صادقی، نماینده مجلس و عضو کمیسیون آموزش و تحقیقات

منشور حقوق شهروندی بخشی از قانون اساسی ما را تشکیل می‌دهد و برای اجرای منشور باید اقدام شود. این نماینده مجلس با اشاره به اهمیت منشور حقوق شهروندی، آموزش آن را یکی از راه‌های پیشبرد و اجرایی شدن حقوق شهروندی دانست و در این زمینه توضیح داد: «همچنین باید دانست بسیاری از موقلاتی که در حقوق شهروندی گنجانده شده است در سال ۱۳۵۸ به تصویب رسیده است و حتی قبل‌تر از آن که می‌توان گفت چنین قوانینی قدمت تاریخی دارند که متأسفانه تاکنون به آنها عمل نشده است البته نکته توجه آن است که آموزش یکی از راه‌های پیشبرد حقوق شهروندی است و نیاز به دقت نظر عمومی در این زمینه افزایش پیدا کند و از این طریق وارد زندگی روزمره شود. همچنین باید دانست مفاهیم حقوقی جزئی از زندگی است که دانش‌آموزان این مفاهیم به‌دانش عمومی می‌افزاید.»

این نماینده مجلس با اشاره به این که کل جامعه ما در سطوح مختلف نیازمند آموزش هستند در این زمینه توضیح داد: «منشور حقوق شهروندی از موضوعاتی است که نه تنها در دانشگاه بلکه در ادارات دیگر نیازمند چنین آموزشی هستیم زیرا

رشته‌های حاضر در سایر کشورها

مأمایی، داروسازی، فلسفه، فیزیک، سیاست، روانشناسی و مطالعات دینی، مجسمه‌سازی، مددکاری، علوم اجتماعی، ورزش، آموزش زبان، جهانگردی، دامپزشکی و... هزینه‌های تحصیلات عالی در آمریکا در سال‌های اخیر افزایش زیادی داشته است. همه چیز در رابطه با تحصیلات از جمله شهریه‌ها، هزینه‌های خوابگاه، تغذیه، بیمه دانشجویی و غیره گران شده‌اند. البته همه رشته‌ها هزینه‌های یکسانی ندارند. رشته‌هایی هم هستند که در کل پرهزینه‌تر از

و حقوق است.

شهری، تجارت، شیمی، مهندسی عمران، تاریخ، علوم کامپیوتر، طراحی، رقص، دندانپزشکی، زمین‌شناسی، اقتصاد، آموزش، مهندسی برق، زبان انگلیسی، مدیریت بحران، مد و نساجی، فیلم، پزشکی قانونی، مطالعات جغرافی و محیط‌زیست، بهداشت، هتلداری، مدیریت منابع انسانی، روابط بین‌الملل، روزنامه‌نگاری، روابط عمومی، حقوق، ادبیات انگلیسی، مدیریت، ریاضیات، مهندسی مکانیک، پزشکی، موسیقی، پرستاری،

مهندسی مکانیک، پزشکی، موسیقی، پرستاری،

در جای‌جای جهان سطوح مختلف تحصیلی وجود دارد که معمولاً از پیش‌دانشگاهی شروع می‌شود و به دکتری ختم می‌شود. در انگلستان نیز رویه‌ای به همین شکل وجود دارد؛ اما عنوان‌های ارابه‌شده به دانشجویان بیشتر در حوزه علوم انسانی و تجربی قرار می‌گیرد که به این شرح است، حسابداری، مهندسی هوا فضا، کنواورزی و علوم تغذیه، فیزیولوژی، مردم‌شناسی، معماری، هنر، بانکداری، علوم زیستی، بازاریابی، شهرسازی و طراحی